

An abstract graphic featuring a vertical purple bar on the left side. Overlaid on this bar and extending across the top half of the page are several overlapping, jagged lines in various colors: blue, orange, red, green, purple, yellow, and teal. These lines form a complex, star-like pattern that resembles a stylized constellation or a network of paths.

**Röster om grund-
och gymnasieskolan i
Stockholm-Mälardalenregionen**
– nuläge och framtida utmaningar

Stjärnbildning

Rapporten är framtagen av Mälardalsrådet
Text: Journalisthuset, Sundsvall
April 2010

Rapporten kan beställas via kansliet@malardalsradet.se
eller hämtas som pdf via www.malardalsradet.se

Förord

Stockholm-Mälardalenregionen är en kunskapsregion. Utbildning och forskning håller hög internationell klass, vi har en hög andel högutbildade och ett kunskapsintensivt näringsliv. Men regionen har också utmaningar. För att klara den globala konkurrensen där den kunskapsdrivna ekonomin spelar en allt större roll, krävs att vi fortsätter att vara en attraktiv kunskapsregion. Som låter människor växa och utvecklas och som kan locka hit människor från andra delar av världen.

Kunskapsregionen består av många delar och många aktörer, men få har överblicken och kan se hur systemets olika delar hänger ihop. Från grundskola till forskning och utveckling. Från bredd till spets. Från input till output och livslångt lärande.

Stjärnbildning är en kartläggning av kunskapsregionens utmaningar och en ansats till att se hur systemets olika delar hänger ihop. Ett första steg i Stjärnbildning handlar om att tillsammans med aktörerna i regionen skapa en gemensam bild över hur kunskapsregionen ser ut och vilka utmaningar Stockholm-Mälardalenregionen som kunskapsregion står inför. Att tydligare definiera våra styrkor – och att hitta våra svagheter. Att se strukturerna i vår egen stjärnbild – i vårt eget regionala bildningssystem.

Ett av de teman som belyses i Stjärnbildning är grund- och gymnasieskola. De andra temana är den högre utbildningen, matchning mellan utbildning och arbetsmarknad och FoU och innovationer.

Det finns många olika perspektiv på hur man kan se på grund- och gymnasieskolan, speciellt i en tid som nu då många olika förändringar är på gång. I föreliggande rapport har vi samlat ett antal av dessa olika perspektiv genom att låta femton personer komma till tals. Rapporten gör inte anspråk på att täcka in vare sig alla perspektiv eller alla åsiktensriktningar, utan ska snarare ses som ett axplock av allt detta. Gemensamt för dem alla är dock att de reflekterar över hur de ser på skolan idag och hur dess framtida utmaningar ska hanteras.

Stockholm-Mälardalenregionen 29 mars 2010

Anna Lundgren
Generalsekreterare Mälardalsrådet

Arbetslivsperspektivet

Ett steg framåt, ett steg tillbaka? Ja, kanske. I alla fall finns en oro hos näringslivet att den nya gymnasiereformen inte fullt ut tillgodoser de behov som finns.

– Tyvärr har det funnits brister i den omvärldsanalys som gjordes i utredningen, säger Björn Axelsson på Almega.

Björn Axelsson är näringslivspolitisk expert på Almega. Han har med stor nyfikenhet – och en viss oro – följt det omfattande arbetet med den nya skolreformen.

Det positiva först:

– Det finns en mer positiv tilltro från arbetslivets sida nu när framför allt gymnasieskolan ska få en kompetensförsörjande roll. Det innebär bland annat att alla yrkesförberedande program ska ha ett nationellt råd som ska hjälpa Skolverket att utveckla programmen för att de ska svara mot arbetsmarknadens behov, säger han.

Men sedan, på besvikelsekontot:

– Den som gjorde utredningen om gymnasieskolan gjorde inte någon bra omvärldsanalys. Om man tittar på den struktur man lagt som förslag till regeringen så är väldigt mycket av de gamla programmens struktur kvar. Man känner igen hur det sett ut sedan 70-talet. I dag arbetar tre fjärdedelar av befolkningen inom tjänstenäringen men utredningen speglar mycket av hur det såg ut när Sverige var en stor industrination. Jag tycker inte utredaren gjort läxan och försökt analysera de tjänstenärings som finns, säger han.

Med andra ord: det är bra att skolan i viss mån blir mer kopplat till näringslivet men strukturen har inte uppdaterats som den borde. Det innebär, enligt Björn Axelsson, att de nationella råden får ett stort ansvar att se till att de får in mer av tjänstesektorn i utbildningarna eftersom även industrin tjänstefieras i snabb takt.

Däremot tror Björn Axelsson att yrkeshögskolan har stora chanser att nå gott resultat med det nya

upplägget som bland annat innebär att man skapar två nya nivåer, med examen ett och examen två, samt att det är uttalat att yrkeshögskolan ska jobba aktivt med omvärldsanalys och bara sätta i gång utbildningar där det finns efterfrågan på arbetskraft.

– Vad jag förstått fortsätter man att arbeta med KY-utbildningar (kvalificerad yrkesutbildning) där minst hälften av deltagarna i styrgrupperna ska komma från arbets- eller näringslivet. De borde ha goda förutsättningar att bli lyckade.

Björn Axelsson förklarar att han skulle vilja se att man från regeringens håll kopplar resurserna mer till resultat: kommer eleverna snabbt till jobb, har de rätt sorts kompetens osv.

– 95 procent av studenterna vill ut på arbetsmarknaden. Ändå har man ett högskolesystem som inte mäter hur kvaliteten upplevs av dem som ska använda utbildningen, det vill säga arbetsgivare, branscher och studenter.

Foto: Anders Broberg

Föräldraperspektivet

Politikerna måste sluta att bara snacka och verkligen satsa mer resurser på skolan.

– Det behövs fler behöriga lärare och mindre klasser för att eleverna ska klara godkänt i kärnämnen, säger Jan-Arne Brenden i Hem & Skola.

Jan-Arne Brenden i Skogås började engagera sig i Hem & Skola i och med att sonen började på lågstadiet.

– Det var mycket diskussioner om bristande resurser, brist på behöriga lärare och sparkrav på skolan som gjorde att jag engagerade mig och sedan har det fortsatt.

I dag sitter Jan-Arne Brenden i Hem & Skolas förbundsstyrelse och är även styrelsens ansvarige för regionerna Stockholm och Sörmland.

– Samma frågor är viktiga idag. Skolan måste få tillräckliga resurser för att ge alla elever möjlighet att klara grundskolan med godkända betyg i kärnämnen.

Att svenska elever tappar mark i internationella jämförelser kring kunskapsnivå är känt. Och politikerna pratar gärna om att de vill satsa på skolan, men sedan gör de tvärt om, menar Jan-Arne Brenden.

– Skolan mår inte bra. Kommunernas sparkrav minskar resurserna – när de skulle behöva göra tvärtom. Tyvärr är det så och det oavsett politisk färg, säger han.

Och den låga kunskapsnivån gäller även gymnasiet. Det har Jan-Arne ett eget konkret exempel på.

– Min sambos barn från Island började på gymnasiet här men tyckte inte att han lärde sig någonting, så har flyttade tillbaka till Island och gick klart gymnasiet där och kom istället tillbaka när han skulle börja på högskolan, berättar han.

De knappa resurserna skapar ett tufft klimat för de som jobbar i skolan.

– Det finns många duktiga och kompetenta lärare som vill göra ett bra jobb men som inte orkar utan

går på knäna, säger Jan-Arne Brenden.

Han menar också att ökade resurser krävs för att skapa en trygg miljö för eleverna.

– Barnen ska inte behöva vara oroliga för att gå till skolan. För att kunna skapa en trygg miljö för alla barn krävs fler vuxna i skolan, och det inte bara på lektioner. Tyvärr har ju kommunerna istället dragit ner på rastvakter och annan personal runt eleverna.

Jan-Arne Brenden påpekar att alla goda krafter behövs.

– Även föräldrarna måste ta sitt ansvar för sina barn. För att våra barn ska få en bra skola måste vi ha ett bra samarbete mellan skola och hem.

Ett bra exempel är att det på vissa håll finns pensionerade lärare, som gör ett fantastiskt jobb helt ideellt och fungerar som klassmorfar och klassmormor och kan hjälpa till med exempelvis läxläsning.

Politikerperspektivet

Stockholm-Mälardalen kan ta ett fastare gemensamt grepp om skolfrågorna. Det menar Mikael Damsgaard (M), kommunalråd i Västerås.

– Vi kan lära av varandra. Att jämföra sig med grannen kan sporra till att bli bättre själv. Förhoppningsvis kan vi utmana varandra att skapa en bättre skola så att vi får en positiv spiral i regionen.

Mikael Damsgaard påpekar att den regionala plattformen för skola och utbildningsfrågor är inte så tydlig i dag men att politikerna har en viktig roll att lyfta frågorna även på det regionala planet. Han tycker att det är bra om Stockholm-Mälardalen sätter ökat fokus på skolan.

– I nationella jämförelser ligger många av kommunerna i regionen lågt. Jämför med exempelvis Skåne där många kommuner kan visa upp väldigt goda resultat.

Vad beror det på?

– Det är svårt att svara på. I vissa fall kan det handla om en gammal bruksmentalitet där skolan av tradition inte ansetts som viktig. Samtidigt finns det goda exempel på kommuner som lyft skolan. Här kan vi bli bättre på att lyfta fram goda exempel och lära av varandra.

– Jag tror att man måste jobba långsiktigt. Här i Västerås hade skolan under ganska många år under 90-talet och i början av 2000-talet fokus på allt annat än själva kunskapsuppdraget. Själva kärnverksamheten glömdes bort. Det skapade tyvärr en negativ trend.

Idag finns dock en större samsyn över partigränserna om skolans kärnuppdrag, menar Mikael Damsgaard och tror att det därmed finns förutsättningar för en långsiktig stabilitet i politiken kring skolans inriktning.

Hur skapar man då en framgångsrik skola?

– I grunden måste skolan ha ett tydligt uppdrag, rimliga resurser, välutbildade och motiverade lärare samt stabila förutsättningar. Vi politiker måste också bli bättre på att ställa krav.

– Mer undervisningstid för eleverna är en parameter som skulle kunna ge bättre resultat och en högre kunskapsnivå i ett internationellt perspektiv.

Mikael Damsgaard tycker att det ibland blivit för stort fokus på resursfrågan.

– Det hjälper inte att tillföra mer resurser om man gör fel saker. Det finns heller inget solklart samband mellan resultat och resurser. Det handlar om att utifrån rimliga resurser bygga en bra struktur och göra rätt saker.

Staten bör ta ett tydligare grepp om skolan även om Mikael Damsgaard inte anser att ett återförstatligande är lösningen.

– Det är ett problem om skillnaderna mellan olika kommuner är för stora. Nu har ju staten börjat ta ett tydligare grepp om skolan både under förra och nuvarande regeringen. Jag tror att det är nödvändigt att det jobbet fortsätter även under kommande mandatperioder.

Elevperspektivet

Morgondagens skola är en möjlighetsfabrik där begreppen skola och lärare är föråldrade.

– Möjlighetsfabriken är en öppen mötesplats som ligger steget före samhället och där det finns utrymme för vår egen kreativitet, säger Milén Fernandez, elev på naturvetenskapliga programmet på Värmdö Gymnasium.

Milén Fernandez har tillsammans med 11 andra ungdomar i Nacka kommun deltagit i projektet Ungt inflytande 2009. Tillsammans har de tänkt till om dagens och morgondagens skola, något som bland annat resulterat i en rapport, tidningsartiklar i lokal-tidningen samt en rad föreläsningar för skolledningar och tjänstemän runt om i regionen.

– De flesta har varit väldigt positiva, och faktiskt för lite ifrågasättande. Det känns som om många bara nickar och klappar oss på huvudet utan att ta oss på allvar. Men vissa har varit genuint intresserade och ställt kritiska frågor.

Ett problem med dagens skola är att det finns litet utrymme för elevernas egen kreativitet.

– Ett exempel är de kursplaner som vi får inför varje kursstart. Där finns ingen plats för egna kommentarer eller synpunkter på hur kursen kan läggas upp. Vem vet egentligen bäst hur jag som elev presterar bäst? Lärarna har allt för ofta en och samma metod eller system för sin undervisning oavsett hur klassen eller gruppen ser ut.

Lärarnas status är en annan fråga som Milén Fernandez och hennes kamrater funderat över.

– Lärare är ett hjälteyrke som har en så viktig roll att bidra till min utveckling. De måste få bättre status, säger hon och påpekar att i morgondagens skola finns det inga lärare, utan inspiratörer.

Eftersom läraren/inspiratören är så viktig för eleverna utveckling föreslår ungdomarna också att en speciell omställningsfond inrättas för att lättare kunna omplacera inkompetent personal.

Morgondagens skola, eller möjlighetsfabriken som Milén Fernandez kallar den, ska vara en mötes-

plats där elever och personal utvecklas för morgondagens behov.

Eller som eleverna säger i sin slutrapport:

”Morgondagens skola är en öppen mötesplats dit vi går för individuell utveckling och utmaning. Möjlighetsfabriken är i konstant förändring och ligger alltid steget före samhället. Här utvecklas man utifrån morgondagens behov, och inte efter gårdagens.”

– För att skapa en miljö som ligger steget före samhället måste det in nya tankar och människor i skolan. Forskare, företagare, entreprenörer ska enkelt kunna komma och dela med sig av sina kunskaper och inspirera. För att klara det måste skolan bli mer flexibel, I dag krävs det många möten och mycket prat för att åstadkomma minsta lilla förändring, säger Milén Fernandez.

Utifrånperspektivet

Att ha duktiga lärare är A och O för att skapa en bra skola. Det menar Niclas Grönholm, undervisningschef för Helsingfors stads undervisningsverk, som också nämner respekt och disciplin som framgångsfaktorer.

Skolan i vårt östra grannland Finland har under senare år utmärkt sig genom att eleverna har en hög kunskapsnivå och placerar sig högt, högre än Sverige, i internationella jämförelser.

En orsak till detta, menar Niclas Grönholm, är att lärarna i Finland har hög status.

– Vi har ett bra utbildningssystem för lärare, lärarutbildningen i Finland är väldigt gedigen och generellt längre än den svenska. Vi ger också stor frihet till lärarna för hur de lägger upp sin undervisning och tid. Lärarna har mindre schemalagd undervisning jämfört med kollegorna i Sverige säger han.

Det har bidragit till att yrket har god status även om lönerna inte är högre, utan jämförbara med andra akademiska yrken.

Niclas Grönholm trycker på att skolan måste ha en professionell lärarkår men också en tydlig pedagogisk ledning.

– Våra rektorer har alla lärarbakgrund och dessutom en viss del undervisning just för att hålla kontakten med pedagogiken.

Han menar också att det är viktigt att skolan vågar ställa krav på eleverna och att den har fokus på kunskap.

– Skolan kan inte möta alla krav från samhället, föräldrar och elever. För att skapa en bra skola måste skolan och läroplanen behålla fokus på just kunskap och färdigheter. Det har ni tappat lite i Sverige. Tyvärr är vi på väg åt samma håll även i Finland.

Niclas Grönholm, talar även om respekt och disciplin som viktiga faktorer.

– Även här handlar det om att ha lärare med god kompetens och hög status.

Den svenskspråkiga skolan i Finland har stort utbyte med svenska skolor och studiebesöken över Östersjön är många.

– Det är ett bra utbyte, för oss viktigt, inte minst språkligt för att ta del av den svenska kulturen. De svenska delegationerna, lärare eller skollädares, vill ofta titta på hur vi lyckas med de goda resultaten, hur vi bedriver specialundervisning, hur vi lyckas hålla disciplinen och hur vi utövar ledarskap inom skolan, säger han.

Akademiska perspektivet

Större möjligheter för lärare att göra karriär – både inom skolan och i universitetsvärlden. Ökat samarbete mellan lärosäten och kommuner. Det är två nyckelfaktorer för att stärka lärarkåren och därmed skolan, menar Anders Gustavsson vid Stockholms Universitet.

Kompetenta lärare är kanske den viktigaste grundstenen för elevernas kunskapsresultat. Och lärarutbildningen har varit i debatten, inte minst genom arbetet med den nya lärarutbildningen som sjösätts 2011. Den innebär bland annat att utrymmet för ämnesstudier ökar för många kategorier av lärare. Det är bra, menar Anders Gustavsson som är ordförande i lärarutbildningsnämnden och vicerektor vid Stockholms universitet.

– Ska läraren vara generalist eller specialist? Här har pendeln svängt efter att lärarutbildningen under de senaste 10-15 åren varit inriktad på det förstnämnda. Tyvärr har debatten om lärarutbildningen handlat mycket om dragkampen mellan det akademiska och det praktiska, som om det vore en fråga om antigen eller. I själva verket är det så att möjligheten till fördjupning och ökad specialisering inte hotar professionaliseringen, tvärt om, säger Anders Gustavsson.

Han ser kopplingen till akademien som viktig.

– Jämför med läkarkåren. Där har vi stort förtroende för läkare som har gedigen akademisk grund. Men inom skolan är många misstänksamma mot akademisk utbildning. Men att ge lärare möjlighet att fördjupa sig, att disputerat och bli duktiga forskare driver både en bättre lärarutbildning och lärarprofession.

På samma sätt som läkarna behöver också lärare få möjlighet att växla mellan det praktiska jobbet på skolorna och den akademiska världen.

– Det bidrar både till bra kvalitet på lärarna och underlättar för att få dem att stanna kvar i yrket.

Ett bra exempel är Stockholms Stad som skapat

en ny karriärväg genom att införa expertlärare, erfarna lärare med mycket god ämneskompetens som kan stödja skolorna i deras utvecklingsarbete.

– Den typen av lärare skulle vi gärna knyta till oss som gästlärare på universitetet.

Kommunerna i Stockholms län har också, tillsammans med universitetet, startat en gemensam forskarskola för att ge lärare bättre möjligheter till vidareutbildning och licentiatexamen.

Anders Gustavsson vill utöka samarbetet med regionens skolor och kommuner när det gäller lärarutbildningen, inte minst när det gäller den verksamhetsförlagda delen av utbildningen.

Ett exempel är de projekt med fältskolor i regionen som universitetet startat. Det rör sig om utvalda skolor som knyts till lärarutbildningen, dels för praktiken under grundutbildningen men också för att fungera som en arena för fortsatt lärande och vidareutveckling inom lärarkarriären.

– Här har vi en stor utvecklingsuppgift framför oss där vi i regionen gemensamt måste anta utmaningen; kommunerna och de lärosäten som anordnar lärarutbildningar.

Redan ser vi tecken på att samarbetet kring lärarutbildningarna intensifieras, bland annat genom Stockholms Akademiska Forum, påpekar Anders Gustavsson.

Internationella perspektivet

Internationalisering av skolan är ett viktigt verktyg i formandet av framtidens medborgare och måste in i styrningen av skolan.

Att det finns med i styrdokument räcker inte när frågan inte är förankrad på alla nivåer. Det menar Cecilia Göransson, Stockholms stad, som också säger:

– Stockholm har en hel del att jobba med.

Cecilia Göransson arbetar som internationell samordnare på utbildningsförvaltningen, Stockholms stad. Arbetet med internationalisering av skolan handlar om att det ska finnas internationella perspektiv i allt man gör i skolan. Mer specifikt handlar det om att elever ska få möjlighet att möta ungdomar i andra länder för att på så vis få perspektiv på sig själva och sin värld samt att deras bild av hur världen fungerar ska utmanas så att de växer som individer.

– Det är en nödvändighet för att kunna fostra framtidens medborgare som ska leva och verka i en globaliserad värld, medborgare med god självkänsla som vågar möta nya utmaningar, säger Cecilia Göransson.

Det är lätt att tro att stockholmsregionen – i kraft av storstadsregion – skulle ligga i framkant i det arbetet. Men så är det inte, tvärtom.

– Vi tror att vi är bra på det här för att vi är en storstadsregion och att det ska lösa sig självt eftersom vi står på någon sorts kosmopolitisk grund, men så är det inte. Tvärtom är vi ganska provinsiella. Jag tror många andra regioner ute i landet är bättre på det här, vi har många barn som inte vågar lämna sin förort, det är ett stort misslyckande.

Enligt Cecilia Göransson räcker det inte med att frigöra resurser.

– Det handlar egentligen inte om tid och resurser, även om alla man frågar säger det. Visst är det viktigt men det fungerar inte om det inte kommer in på en styrande nivå, det här arbetet måste efterfrågas av politiker, förvaltningschefer, skolledare etcetera och på så vis förankras hela vägen ner till lärarna och eleverna. De undersökningar som gjorts visar att

det inte hjälper med eldsjälur som finns i organisationerna eller att hyra in projektledare, arbetet måste börja högre upp.

Det finns många sätt att arbeta med internationalisering, men enligt Cecilia Göransson går inget upp mot upplevelsen i det faktiska mötet med andra människor. Där finns samtal och frågeställningar man annars inte kommer åt. Och det finns pengar, både nationellt och inom EU.

– Tyvärr är vi inte särskilt framstående när det gäller att söka och ta del av de pengar som finns, säger hon.

Och det tror hon, åter igen, beror på att arbetet inte är tillräckligt förankrat.

– I de kommuner som är framgångsrika finns det en bred konsensus, så enkelt är det.

Lärarperspektivet

– Skolan ska vara mer ute i verkligheten. På bekostnad av traditionell undervisning!

Det säger Paul Hodacs, lärare i samhällskunskap och entreprenörskap, som också anser att entreprenörskap ska vara en obligatorisk del på Lärarhögskolan.

Paul Hodacs jobbar på John Bauer-gymnasiet i Uppsala som lärare i företagsekonomi, entreprenörskap och samhällskunskap. I sin undervisning försöker han arbeta med många praktiska moment. Det finns, anser han, historiskt sett en tendens att överteoretisera kunskapen.

– Skolan har funnits sedan 1845. Det finns en tydlig bild av elever i ett klassrum och en lärare bakom en kateder. Jag inser att man inte rubbar den bilden så lätt, men jag tror ändå att det måste ske, säger han.

Paul Hodacs vill att skolan ska ut i verkligheten. Att man ska ta in föreläsare utifrån och relatera till arbetslivet mycket tidigare än vad som görs generellt i dag.

– Genom att koppla undervisningen till företag och olika typer av organisationer skulle man kunna jobba bättre, säger han.

Själv låter han sina elever i samhällskunskap arbeta med ett projekt under ett läsår. De får bilda olika PR-grupper och ska välja en sak, en åsikt, att aktivt lobba för. De får kontakta kommuner, olika organisationer, politiker, de får skriva insändare och på olika sätt arbeta med ämnet.

– Jag tror de lär sig mer genom att praktiskt öva och tillämpa ämnet – till skillnad från traditionell undervisning där man bara redogör för olika modeller av verkligheten men inte låter eleverna praktiskt utföra dem. Och det ska självklart ske på bekostnad av den traditionella undervisningen!

Det handlar om att hämta in egna kunskaper och dela dem med sina klasskamrater. Ett effektivt sätt att arbeta på, tror Paul Hodacs. Han tror också att

man måste börja med den typen av undervisning på ett tidigare stadium, inte vänta till gymnasiet.

– Ser man på lärarutbildningen i dag så lämnar den en del övrigt att önska. Ämnet entreprenörskap finns inte representerad som kurs för lärarstudenter som inte läser företagsekonomi – och det är det stora flertalet. Det bör komma in som en obligatorisk del.

Och han verkar inte vara ensam om de här synpunkterna.

– Jag vet att det finns folk inom Svenskt näringsliv som arbetar med de här frågorna, som ser över utbildningarna i Stockholm/Mälardalen för att se hur det ser ut. Jag vet också att Stockholm stad just nu arbetar med att fortbilda sina lärare i entreprenörskap. Så det händer grejer, men det är en lång process.

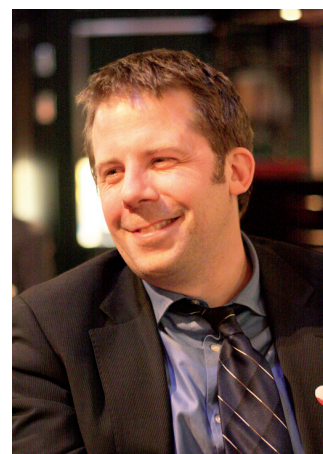

Foto: Erik Candray

Politikerperspektivet

Skolan brottas med ett antal problem, som alla har olika lösningar. Men det kanske viktigaste – enligt Ann-Marie Högberg (S) – är en fördelning av resurser som tar hänsyn till att behoven är olika.

Ann-Marie Högberg (S) är oppositionsråd i Huddinge, sitter i kommunstyrelsen samt i KSL:s utbildningsberedning. Hon pekar ut ett antal problem som finns i skolan i dag:

- *Att många elever inte når upp till målen.*
- *Att gymnasieskolan inte lyckats dimensionera efter behov från arbets- och näringsliv.*
 - Över huvud taget behöver vi ett bättre samarbete mellan skola och näringsliv för att kunna tillgodose deras önskemål, säger Ann-Marie Högberg.
- *Att många ungdomar inte mår bra.*
 - Det är inte bara skolans problem men skolan möter alla ungdomar och de tillbringar mycket tid där. Det berör skolan i allra högsta grad.
- *Skillnaderna mellan olika skolor vad gäller hur man uppnår läromålen.*

Så vad göra? Det finns naturligtvis inte en lösning på alla dessa frågor. Men Ann-Marie Högberg tror att det är viktigt att man tydligare fokuserar på uppdraget och vilka förväntningar man har på både elever, lärare och skolledare.

– Skolledarna har en mycket viktig roll i det här, och de i sin tur måste få klara direktiv på vad som förväntas av dem. Och de i sin tur måste förmedla ner till lärare och elever vilka förväntningar som finns – och att de är höga.

Hon fortsätter:

– En av anledningarna till att resultaten kan se så olika ut är att en del skolor inte har de här förväntningarna. Det vi sett är att där förväntningarna är uttalade så har man sett bättre resultat. Det är förstås inte så enkelt som det låter, man måste bereda marken för att lyckas med detta, men tydliga mål är viktiga.

Och ett sätt att bereda den där marken kan vara att differentiera resurserna.

– Vi måste ta hänsyn till att behoven ser olika ut när vi fördelar resurserna. Det är oerhört viktigt.

Kunskap är också viktigt, enligt Ann-Marie Högberg. Då tänker hon främst på forskningen, att det behövs bättre kunskap om vad som fungerar i skolan och hur vi kan göra det tydligt och styra mot det.

– Det behövs kunskap om vad kvalitet är. Det gäller att hitta de här kunskaperna, framför allt inom forskningen, och sedan kunna omvandla dem till bra redskap att använda i skolan.

Och där kommer återigen samarbete in. Den här gången med universiteten och högskolorna. Inte bara för att förbereda eleverna för högre studier utan också för att ta del av deras forskning.

Foto: Stig Almqvist

Friskoleperspektivet

Sätt mål – mäta – och följ upp. Det är den enkla ekvationen för hur man skapar en bättre skola. Det menar Per Ledin, vd för Kunskapsskolan.

– Att börja mäta kvaliteten driver i sig högre kvalitet. Det ger fokus på frågorna om hur vi tillsammans kan skapa en ännu bättre skola, säger han.

Kunskapsskolan startade de första grundskolorna år 2000 och driver i dag 22 grundskolor och 10 gymnasieskolor, många i Stockholm-Mälardalen men också i övriga Sverige. Cirka 10 000 elever går idag i någon av deras friskolor.

– Friskolorna har ett värde för individen – det finns en valfrihet och möjlighet att kunna välja. Men friskolorna har också ett värde på ett samhälleligt plan. Att nya aktörer försöker hitta nya sätt att lösa uppgiften, säger vd Per Ledin.

Egentligen tycker han att fokus borde ligga mer på vad skolorna presterar än vem som driver dem.

– Uppdelningen i kommunala skolor och friskolor är intressant mest ur en juridisk utgångspunkt om huvudmannaskap. Jag tycker att det är mer relevant att tala om skolornas kvalitet, och det finns bra och dåliga skolor både bland kommunala skolor och friskolor, menar Per Ledin.

Vad är det då som utmärker en bra skola?

– Två viktiga ledord för mig är systematik och utvärdering, områden som generellt är eftersatta i dagens svenska skola.

Det har en historisk förklaring, menar Per Ledin. Skolan, har tillsammans med andra samhällsinstitutioner som försvaret och vården, varit skyddade. Men i och med ökad konkurrensutsättning ökar också behovet att kunna mäta verksamhetens resultat och kvalitet.

Det finns många sätt att sätta upp mål för skolans verksamhet.

– Den nya skolplanen innehåller 39 olika mål, inget är utvärderingsbart, konstaterar Per Ledin och påpekar att visst går det att sätta upp mätbara mål.

Kunskapsskolan har till exempel fyra övergripande mål för sin verksamhet. Ett av dem är att skolan ska vara den som har högst betyg i kommunen eller (i storstäderna) stadsdelen. Andra mål är att skolan ska ha Sveriges mest nöjda elever, föräldrar och medarbetare.

– Som i all tjänsteproduktion är det svårt att särskilja vad som är hönan eller ägget. Är eleverna nöjda eftersom de har bra betyg eller får de bra betyg för att de trivs i skolan? Men det är ju det som gör det här till en så spännande verksamhet.

Friskolornas vinstintresse har ofta varit i fokus i debatten om skolan. Per Ledin menar att den ofta varit starkt förenklad.

– Det centrala är inte en eventuell vinst i sig utan vad man gör med vinsten. Återinvesteras den i verksamheten för att utveckla skolan och göra den ännu bättre eller delas den ut till aktieägarna?

Per Ledin pekar på det faktum att allt för många går ut grundskolan utan fullständiga betyg, i vissa kommuner över 40 procent av eleverna.

– Det är ju fullständigt oacceptabelt och en misskötsel av våra gemensamma skattepengar. Här krävs politiker som vill och vågar slå näven i bordet. I dag är det rätt många som inte tar sitt ansvar och engagerar sig i skolans utveckling utan delegerar detta till lokala rektorer.

Forskningsperspektivet

Forskning är viktig. Men nytta gör den först när den kan tas om hand på rätt sätt.

Det menar Elisabet Nihlfors, Vetenskapsrådet, som efterlyser en forsknings-infrastruktur hos kommunerna.

Det finns idag mycket forskning som kan hjälpa läraren att skapa ett bättre lärande för eleverna. Men för att kunna hantera forskningsresultat krävs det att man anpassar kunskapen – till exempel genom att lägga till sociala aspekter för att kunna implementera den i yrkesutövningen – så att den kan göra nytta i praktiken.

Elisabet Nihlfors, huvudsekreterare för utbildningsvetenskap på Vetenskapsrådet, kallar det för att skapa en infrastruktur.

– Ska man kunna utvinna något ur ett rön måste en profession ta med det i sitt urval och arbeta med det. Och där tycker jag att skolvärlden inte är tillräckligt flexibel i dag. Det måste få finnas öar inom en organisation som kan arbeta på ett visst sätt under en period, pröva nya arbetssätt utan att alla ska göra det, en enstaka lärare måste kunna fördjupa sig i ett ämne även om inte alla gör det, säger hon.

Även om det svenska utbildningssystemet anses hålla hög klass kan det alltid förbättras och utvecklas. Och där kan forskningen hjälpa på vägen, menar Elisabet Nihlfors. Men det tar tid, och det kräver insatser.

– Man brukar säga att det tar 17 år innan ett nytt medicinskt forskningsrön blir en ny behandlingsmetod. Jag hoppas det går fortare att göra forskningen användbar inom skolvärlden, men det gör sig inte självt.

Vetenskapsrådet är en grundforskningsmyndighet och har inte som huvuduppdrag att göra de forskningsresultat som kommer fram praktiskt användbara. Det arbetet måste Skolverket och kommunerna göra.

– Men det brister i dag vad gäller att tillhandahålla en organisation som kan förvalta forskningsresultaten. Vi har bearbetat SKL en längre tid, nu väntar vi på att forskning och forskningsresultat ska bli en naturlig del av arbetet i alla kommuner.

Men det finns förstås också goda exempel. Ett sådant är den så kallade ”Promilleklubben” där ett antal kommuner, bland annat i Stockholmsregionen, avsätter en promille av sin utvecklingsbudget till forskningsinsatser.

Vetenskapsrådets utbildningsvetenskapliga kommitté finansierar årligen forskning för cirka 150 miljoner kronor. Det är mycket pengar, men i sammanhanget räcker de inte speciellt långt med tanke på utbildningssektorns storlek.

– Men det finns pengar både hos de stora klassiska lärosätena, och hos flera av de mindre. Man måste se sig omkring och se vilka satsningar som genomförs. Det finns mycket bra forskning kring exempelvis matematik och dyslexi, men för få tillämpar dess resultat i praktiken, säger Elisabet Nihlfors.

Foto: Stefan Borgius

Skolledarperspektivet

Världen förändras. Men inte skolan. Den dystra bilden ger Fredrik Svensson, en av grundarna till Rektorsakademien. Men det finns också hopp:

– Sverige har bäst förutsättningar i hela världen att göra något åt detta, säger han.

1960 var halveringstiden på kunskap ett helt yrkesliv. I dag är den tre–sex år, i vissa branscher ännu kortare. Det menar Fredrik Svensson, Rektorsakademien, och menar att det är av yttersta vikt att skolan tänker om. Skolan måste lära ut hur man tar till sig kunskap, inte kunskapen i sig.

– Förr lärde skolan ut sanningar. Det fungerar inte längre eftersom sanningen förändras så snabbt. Skolan av i dag måste tillföra eleverna fler talanger än att kunna repetera saker.

Han ger ett exempel. Om man frågar någon när Rom gick under svarar de 750 e. Kr. Men om man ställer frågan ”Varför?” och ”Hur har det påverkat oss?” är det ingen som kan svara.

– Skolan är konservativ och har haft som uppgift att säkerställa sanningar. Det håller inte längre. Då har vi en skola som fokuserar på fel saker, som inte lockar eller intresserar unga, säger han och utvecklar:

– Ungdomar tappar intresset för skolan därför att de dagligen lever med den teknik och informationstillgänglighet som finns i samhället – men inte i skolan. Man kan inte tro att det ska räcka med en dator på 20 elever i dag.

Fredrik Svensson menar att skolan måste tillhandahålla de kanaler där informations finns. Förr var det bibliotek, i dag är det internet. Och att den måste ge eleverna de verktyg de behöver för att kritiskt kunna granska det informationsflöde som finns.

– Det som finns på nätet är inte kunskap, det är information. Först sedan det processats blir det kunskap.

Han menar att det inte handlar om tekniken i sig

i första hand, utan hur vi ser på lärande. Vi måste förändra vårt sätt att se på lärande, man kan inte lösa nya problem med gamla metoder.

– I allt detta är ledarskapet extra viktigt. Det gäller inte bara skolledningen utan kanske framför allt de enskilda lärarna. Skolan ska förbereda de unga för något som gäller om 10–15 år. Vad det exakt är kan vi inte säga i dag, därför är det inte sanningar som ska läras ut utan sätt att leta reda på sanningar, säger han.

Det är ett stort arbete. Men om något land ska klara det, är det enligt Fredrik Svensson Sverige.

– Vi har de bästa förutsättningar i världen att göra något åt det här. Där ligger vi långt fram, längre fram än exempelvis England och USA. Men det i sig är ju också ointressant om vi inte tar tillvara på möjligheten.

Arbetslivsperspektivet

– Glöm inte bort de mjuka kompetenserna. Förmågor som att kunna ta egna initiativ, samarbeta, sälja och ha en god serviceförmåga är nödvändiga för att klara jobbet men prioriteras inte i skolan idag. Det menar Fredrik Voltaire, utbildningsansvarig på Svensk Handel.

Fredrik Voltaire menar att skolan måste bli mer behovsorienterad och bli bättre på att möta arbetslivets behov.

– I dag är skolan utbudsorienterad där man utgår från sin tradition och historia när man utformar skolplaner och utbildningar. Skolan måste lära sig att lyssna av vilka behov som finns i näringslivet och blir mer flexibel för att kunna svara upp mot dessa behov, säger han.

Gymnasieskolans handelsprogram har generellt fungerat dåligt för att få ut elever i jobb inom handeln.

– Tyvärr är inte yrkesprogrammen uppdaterade efter näringslivets behov. Statistiken visar att det är få elever som kommit ut i rätt jobb och från företagets sida har det inte varit någon merit att ha gått handelsprogrammet.

Branschorganisationen Svensk Handel har därför drivit på för att skapa ett bättre gymnasieskola med bättre spets och tydligare yrkesinriktning.

– Mycket kommer att hända i och med nya gymnasieskolan som startar 2011. Vi fick inte gehör för ett renodlat handelsprogram men har i rätt stor utsträckning kunnat vara med och påverka innehållet i utbildningen.

– Jag har svårt för uppdelningen i yrkesprogram och högskoleförberedande program. Även inom handeln, som är ett yrkesprogram på gymnasiet, kräver många yrken högre utbildning. Glädjande har vi också fått igenom att fler högskoleförberedande kurser läggs in på handelsprogrammet.

– Skolan behöver tänka om pedagogiskt och skapa ett mer aktivt lärande. Man kan göra så

mycket mer för att träna elevernas kompetenser vad gäller exempelvis kommunikativ förmåga, initiativförmåga, samarbetsförmåga, servicekänsla och förmågan att kunna sälja.

En viktig pusselbit är den arbetsplatsförlagda utbildningen, APU.

– Den går att utveckla. Företagen behöver mer stöd och handledning från skolans sida för att kunna ta hand om eleverna. Lärarna måste stötta och följa upp och vara ute på arbetsplatserna mycket mer än i dag, säger Fredrik Voltaire.

Han påpekar att även regionen och kommunerna kan också göra mer för att utveckla skolan, det gäller inte minst samarbetet med näringslivet.

Svensk Handel har därför tillsammans med Almega och några fackförbund utvecklat en modell för att kvalitetssäkra samverkan skola-arbetsliv, kallad ServiceCollege. Regioner, kommuner och utbildningar kan bli certifierade ServiceCollege när de samverkar för att tillgodose tjänstesektorns behov av utbildningar.

– Trots att tjänstesektorn växer så det knakar finns det få utbildningar som riktar sig mot branschen. ServiceCollege är ett sätt för regionen att gemensamt ta ett ansvar att göra en kompetensbehovsanalys för vad tjänstesektorn behöver, konstaterar Fredrik Voltaire.

Elevperspektivet

Karl Zetterlund, elev vid Thomasgymnasiet i Strängnäs, har synpunkter på dagens skola.

– Bra arbetsmiljö och god tillgång till datorer räcker inte om inte lärarna är engagerade och utnyttjar resurserna som finns. Många lärare saknar också den sociala förmågan för att kunna engagera eleverna, säger han.

Karl Zetterlund går tredje året på Thomasgymnasiet i Strängnäs, samhällsprogrammet med global inriktning. Samma år som han började gymnasiet flyttade skolan in i nya lokaler på Campus Strängnäs (gamla regementet P10).

– Vi har en väldigt bra arbetsmiljö, fräscha lokaler och dessutom bra med datorer och annan teknisk utrustning. Tyvärr har de flesta lärarna inte utnyttjat de möjligheterna som tekniken ger utan kör på med sin traditionella undervisning. Det är synd.

Karl Zetterlund pekar på hur viktigt det är med duktiga lärare för att man som elev ska ta till sig undervisningen på bästa sätt.

– Som på alla skolor finns det både bra och dåliga lärare. Och det är inte i kunskaperna i själva ämnet som det brister. Det är snarare den sociala förmågan att få kontakt med eleverna som saknas. Samtidigt har vi väldigt duktiga lärare som är engagerade och stannar kvar efter skolan och tar sin fritid för att hjälpa oss.

Eleverna på global-programmet har under sista terminen bland annat gjort en resa till Tanzania och Karl Zetterlund kan jämföra skolan där med den svenska skolan.

– Där proppade man in så många som möjligt i klassrummet och undervisningen handlade väldigt mycket om att lyssna på lärarna och sitta still och skriva av. I den jämförelsen har vi kommit långt hos oss där vi jobbar mycket med grupparbeten och diskussioner som alternativ till prov, vilket är väldigt lärorikt.

Men det finns saker som vi i Sverige kan lära av Tanzania också, menar Karl Zetterlund.

– De hade en väldigt bra gemenskap mellan eleverna i olika åldrar. Det saknas lite, i alla fall på vår skola.

Han menar också att ett sätt att skapa en roligare skola med större gemenskap mellan eleverna är att anordna fler aktiviteter på och vid sidan av skoldagen.

– För några år sedan fanns det till exempel ett väldigt aktivt föreningsliv på skolan med olika fritidsaktiviteter. Det har blivit väldigt skralt och där har skolledningen ett ansvar.

Akademiska perspektivet

**Skolans största problem i dag är segregationen och de många obehöriga lärarna. Det anser Lisa Öberg på Södertörns högskola.
– Obehöriga lärare skapar dålig undervisning, säger hon.**

Lisa Öberg är ansvarig för lärarutbildningen på Södertörns högskola. Hon ser främst två problem som skolan har att brottas med och där åtgärder måste vidtas.

Det ena är den ökade segregeringen.

– Vissa skolor är attraktiva, har duktiga elever och duktiga lärare och det svenska språket finns hela tiden närvarande. Andra skolor har elever från många olika länder och blir mindre attraktiva för föräldrar som lägger sig i och tar reda på saker, säger hon.

Skolverket visar på att segregationen ökat i skolväsendet. Orsakerna är bland annat friskolereformen men även den ökade boendesegregationen.

Det är intressant att Finland behållit den modell som vi gjorde oss av med i och med friskolereformen – nämligen att låta upptagningsområdet styra vilken skola man går i. Där finns inget A- och B-lag bland skolor, och inga som är riktigt dåliga. Det ger Finland topplaceringen i Pisaundersökningen, säger Lisa Öberg.

Ett annat stort problem tycker Lisa Öberg är de många obehöriga lärarna.

– Det måste ställas krav på att lärare är utbildade för det stadium och det ämne de undervisar i. Regeringen tog nyligen fram siffror som visar att över hälften av lärarna på högstadiet saknar utbildning i undervisningsämnet. En fjärdedel av lärarna på lågstadiet saknar utbildning i matematik men undervisar i ämnet.

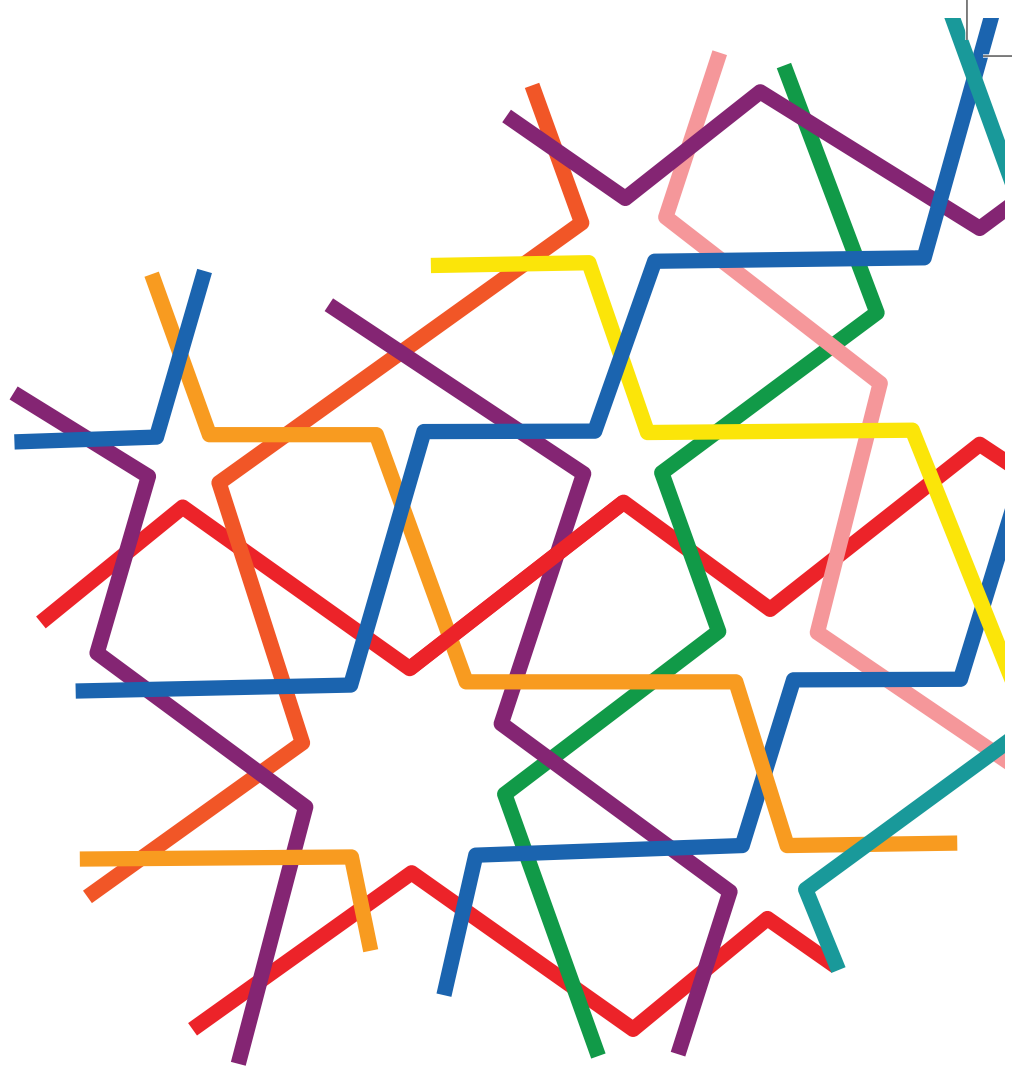
Hon fortsätter:

– Skolverket visar att problemet är störst i de fristående skolorna. De tar inte kravet på behörighet på lika stort allvar som de kommunala skolorna.

Men förslaget till ny skollag innebär att obehöriga lärare inte ska kunna fastanställas och det kommer förhoppningsvis förändra situationen på sikt.

Foto: Anna Hartvig

Mälardalsrådet, Hantverkargatan 3H, 105 35 Stockholm
Tel 08-508 290 03 Fax 08-508 295 58
kansliet@malardalsradet.se • www.malardalsradet.se